

FÓNAGY ZOLTÁN

1956 ötvenedik évfordulója Ausztriában

Az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulója Magyarország határain kívül alighanem Ausztriában váltotta ki a legélénkebb érdeklődést. Nem véletlenül: nyugati szomszédunkat érintették a legközvetlenebbül a magyarországi események. A szomszédban zajló szovjet intervenciót az osztrákok saját, frissen visszakapott állami integritásuk szempontjából súlyos fenyegetésként élték meg, másrészt a „magyar válság” tette először próbára az ország semlegességét, ekkor kellett azt tartalommal megtölteni. Ausztria kulcspozíciót töltött be a nemzetközi segélyakciók lebonyolításában is.

A legmaradandóbb nyomokat azonban a mintegy 180 000 magyar menekült befogadása hagyta. Ez szinte az egész osztrák társadalmat megmozgatta, s a rendkívüli erőfeszítésekkel megoldott „humanitárius válságot” máig igen pozitív értékeléssel tartja számon a kollektív és egyéni emlékezet. 1956-ot az osztrák történetírás fontos mozzanatnak tekinti az új nemzeti-állami identitás kialakulása szempontjából is. A humanitárius segítségnyújtásból jelesre vizsgázó, saját szuverenitását és semlegességét komolyan vevő kis ország bátor kiállása a nyugati típusú demokratikus értékrend mellett fordulóponthoz jelentett az Ausztria-kép szempontjából, sokban hozzájárult az előző kor árnyainak feledtetéséhez.

Köszönjük, Ausztria! Köszönjük, osztrákok!

A megemlékezések sorozatát a köszönetnyilvánítás két nagy jelképes aktusa fogta közre. Október 17-én került sor arra a magas diplomáciai szinten megrendezett ünnepségre, amelyen Magyarország mintegy hivatalosan megköszönte Ausztriának az akkori segítséget. Az Austria Center konferenciaközponthban *Köszönjük, Ausztria!* címmel a bécsi magyar nagykövetség által szervezett emlékesten részt vett és beszédet mondott Heinz Fischer osztrák és Sólyom László magyar köztársasági elnök, Wolfgang Schüssel kancellár és Gyurcsány Ferenc miniszterelnök, illetve Andreas Khol, az osztrák és Szili Katalin, a magyar törvényhozás elnöke. A mintegy 2700 meghívott között jelen voltak a felsőbbiróságok elnökei, számos or-

szággyűlési bizottsági elnök, több EU-parlamenti képviselő, osztrák és magyar polgármesterek, valamint a diplomáciai testület tagjai. Magas szinten képviseltették magukat a két ország egyházai, megjelentek a gaz-

A magyar forradalom és Ausztria 1956

szágai élet prominensei, valamint az Ausztriában élő magyarok szervezeteinek vezetői, és sokan az egykori menekültek közül. Mind Schüssel kancellár, mind Khol parlamenti elnök kiemelte, hogy a befogadással Ausztria nyert is, hiszen a véglegesen itt maradt magyarok túlnyomó része sikeresen integrálódott az osztrák társadalomba, s maguk is hozzájárultak az ausztriai jóléthez. Az emlékest a Kocsis Zoltán által vezényelt Nemzeti Filharmonikus Zenekar koncertjével és az Állami Népi Együttes műsorával zárult.

Tablókiállítás – Vienna International Centre Rotunda

November 25-én került sor a Stephansdomban arra az emlékkoncertre, amelynek üzenete ismét a köszönetnyilvánítás volt, de ezúttal hivatalos protokoll nélkül, az osztrák embereknek címezve. A Dómot megtöltő közönség soraiban számos egykori menekült és egykori segítő foglalt helyett. Képviselőnkben Fáy Jenő vegyészmérnök (tizenhat éves középiskolásként lépte át a határt) és Maria Bruckmüller pszichológus (1956-ban a Caritas konyháján gondoskodott a me-

A Wien Museum kiállításkatalógusa

nekültekről) idézte fel a menekülés és befogadás történeteit. A Pécsi Pannon Filharmonikusok és a Nemzeti Énekhar hangversenyét a Bécsi Magyar Római Katolikus Egyházközség és a Collegium Hungaricum szervezte.

A nagy, központi rendezvények mellett számos tartományi, helyi, egyesületi esemény emlékeztetett az évfordulóra Ausztria-szerte. Október 16-án Graz egész napos ünnepegsorozattal adózott a forradalom emlékének. A stájer főváros főterén, népünnepély-szerű keretek között, kiállítás – stílszerűen vöröskeresztes sátrakban –, valamint egykori résztvevők visszaemlékezései idézték meg az eseményeket. A délutáni szakmai előadásokat Franz Voves tartományfőnök és Szőke László magyar külügyi szakállamtitkár nyitotta meg. Este a bécsi Concentus Musicus adott ünnepi hangversenyt Nicolaus Harnoncourt vezényletével. A november 4-i gyásznapon Egon Kapellari grazi püspök és Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát celebrált emlékmisét.

Innsbruckban október 21-én került sor Tirol tartomány kormányának és az innsbrucki magyaroknak a közös megemlékezésére. A különösen sok fiatalokú menekültet elhelyező tartományt itt is a tartományfőnök, Herwig van Staa képviselte. Másnap a tiroli Magyar Házban *Magyar iskolák Tirolban* címmel kiállítás nyílt az 1956-os menekültek gyermekei számára alapított középiskolák emléktárgyából.

A legközvetlenebbül érintettek, a magyar menekültek saját egyesületeikben emlékeztek életük sorsfordító eseményére, Felsőpulyától Salzburgig, Bad Deutsch-Altenburgtól Linzig mindenütt, ahol számottevő közösségük él. Kiemelkedő mozzanat volt az a szentmise, amelyet október 22-én Christof Schönborn bécsi bíboros érsek celebrált a Jesuitenkirche-ben bécsi magyar katolikusok számára, valamint 23-án az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének emlékűnnepa a Thereziánumban.

Különleges szerepet kaptak az emlékezés szimbolikus helyszínei, mindenekelőtt a legendás andai híd, amelyen keresztül állítólag hetvenezer magyar hagyta el az országot. A burgenlandi faluban (magyarul Mosontarcsa) október 21-én az Osztrák Vöröskereszt és a község tartott emlékűnnepségét (ünnepi szónok Hans Niessl burgenlandi tartományfőnök), november 4-én pedig ökumenikus istentiszteletre (Itzés János győri evangélikus püspök, Tőkés László református püspök és a helység plébánosa celebrálásával), majd koszorúzásra került sor.

Az emlékezés hivatalos aktusainak sorában kell említeni azt is, hogy november 21-én a bécsi Magyar

Nagykövetségen Horváth István nagykövet 28 ausztriai kitüntetettnek – osztrákoknak és magyaroknak – adta át az ötvenedik évforduló alkalmából alapított Szabadság Hőse emlékérmét. November 25-én pedig felavatták Mindszenty József bíboros érsek mellszobrát az irgalmas rendiek bécsi kórházában.

1956 szóban és képben

A közéleti jellegű emlékünnepekhez hasonlóan bőséges volt a tudományos és/vagy ismeretterjesztő jellegű rendezvények – kiállítások, konferenciák – kínálata is. A sort még május 18-án Eisenstadtban a Burgenlandi Tartományi Múzeum és a szombathelyi Savaria Múzeum közös kiállítása nyitotta meg, amely az *Álomból rémálomba* címet viselte. A kiállítás középpontjába – a szó szoros értelmében is – a határt átlították a rendezők, azt mutatva be, mennyire másként élték meg az eseményeket a határ két oldalán élők.

Szeptember 6-án *Menekülés Bécsbe* címmel nyílt meg a Wien Museum kiállítása, amely a mába nyúlóan követte az Ausztriában maradtak integrációját, gyermekeik generációjában is.

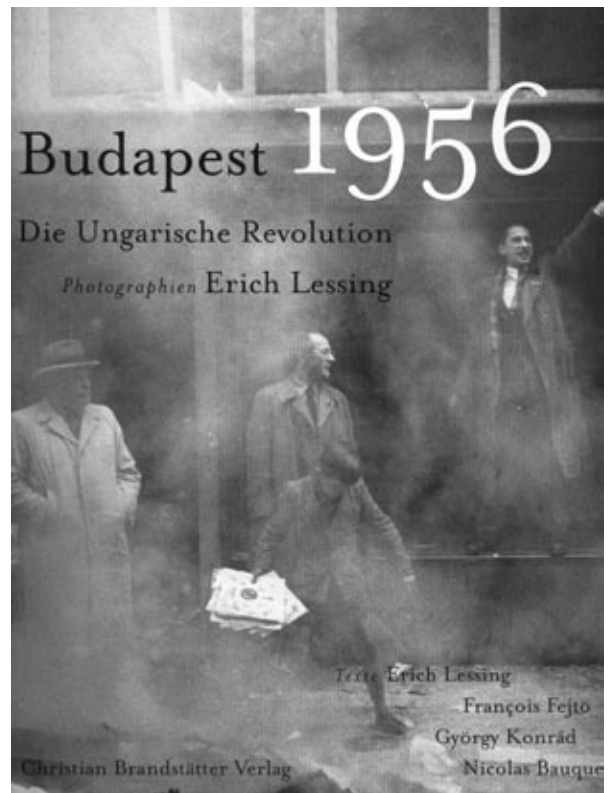
Egy másik szimbolikus helyszínen, Traiskirchenben (amelynek menekülttáborában a magyar ötvenhatosok voltak az első lakók) október 12-én *Ötven éves a magyar népfelkelés* címmel nyílt kiállítás.

Október 5–6-án Grazban a Stájerországi Tartományi Levéltár és a grazi egyetem rendezésében tartottak szimpóziumot osztrák és magyar történészek

Kiállítás a Porcia-palotában

részvételével a forradalom világpolitikai, katonai és segélyszervezeti kérdéseiről. Október 16–18 között Bécsben *A határon: az 1956-os magyar válság és Ausztria* címmel vizsgálták a korszakot hadtudományi és védelempolitikai megközelítésben az Osztrák Honvédelmi Akadémia égisze alatt rendezett konferencián. A szimpóziummal egyidejűleg nyílt meg a

Budapest 1956, Leopold Múzeum, Erich Lessing fotográfus kiállításának katalógusa

Páncéloszaj a határnál című kiállítás a Hadtörténeti Múzeumban, amely azt mutatta be, hogy 1956 ősze – a határvidék megnyugtatása, a szuverenitás megőrzése, valamint a menekültáradat kezelése – milyen kihívást jelentett a még csak alakulóban levő osztrák hadsereg számára.

A tudományos programsorozat tetőpontját a november 6–8 között *Forradalom, menekülés, integráció* címmel rendezett konferencia jelentette, amelyet a Collegium Hungaricum rangos osztrák partnerekkel (Bécsi Egyetem Kelet-Európa-történeti Intézete, Osztrák Állami Levéltár, a Honvédelmi Akadémia, Kelet- és Délkelet-Európa Intézet) rendezett. Az előadó osztrák és magyar történészek névsora nagyrészt megegyezett annak a vastkos tanulmánykötetnek a szerzőivel, amely a Czernin Verlagnál jelent meg szeptemberben *Die ungarische Revolution und Österreich 1956* címmel (szerk. Murber Ibolya és Fónagy Zoltán).

Még Ausztria legnyugatibb csücskében sem feledkeztek meg az évfordulóról: november 17-én *Forradalom és menekülés nyugatra* címmel Vorarlberg tartományi kormányzata és a Bregenzi Egyetem tudományos emlékülésére került sor a Tartományi Múzeumban. Az emléküléshez kiállítás is kapcsolódott.

Az 1956-os magyar forradalom és az ENSZ címmel volt látható október 23. és november 3. között a bécsi ENSZ Központban az a kiállítás, amely az ENSZ szerepét mutatta be az eseményekben fotók és dokumentumok segítségével. A világszervezet részéről Antonio Maria Costa ENSZ-főtítkárhelyettes, a bécsi ENSZ Központ főigazgatója méltatta az évfordulót.

November 6-án nyílt meg a *Forradalom, menekülés, integráció* című kiállítás a bécsi belvárosi Porcia-palota termeiben. A magyar és a nemzetközi szervezetek gyűjteményeiből származó fotó- és iratanyagot, valamint a korabeli sajtóból összeállított válogatást az emigráció beilleszkedését reprezentáló, magánszemélyek által kölcsönzött tárgyak és dokumentumok egészítették ki. (Rendező a Központi Szövetség és a Collegium Hungaricum.)

Mind kordokumentumként, mint fotográfiai szempontból különleges értéket képviselt Erich Lessing kiállítása, amelyet *Budapest 1956. A magyar forradalom* címmel október 12-én a Leopold Museumban nyitott meg Ursula Plassnik osztrák külügyminiszter. Az osztrák fotós – a legendás Magnum Ügynökség munkatársaként – a magyar forradalom legismertebb krónikásai közé tartozott. Hasonlóan kettős – kortörténeti és esztétikai – értékkel bírnak Ata Kandó Hollandiában élő magyar fotográfus felvételei, amelyek a novemberi nagy menekülthullámot örökítették meg a határ osztrák oldalán, s amelyből a Collegium Hungaricum mutatta be egy válogatást.

A forradalom másik nemzetközi hatású osztrák krónikása Otto Pammer volt, aki a Fox Filmhíradó operatőreként többször forgatott Magyarországon a forradalom napjaiban, illetve később a menekülttáborokban. Saját dokumentumaiból állította össze azt a filmet, amelyet *Magyarország szabadságvágya* címmel a 3Sat televízió sugárzott október 30-án. Részben filmdokumentumokat, részben kortanúkkal és szakértőkkel készített intejük tartalmazott az a – Paul Lendvai által jegyzett – dokumentumfilm, amelyet *Győzelem és tragédia Magyarországon* címmel az ORF sugárzott.

Az osztrák közszolgálati televízió és rádió egyébként is igen intenzíven foglalkozott az évfordulóval az őszi folyamán. A tévé több kulturális és közéleti magazinját szentelte kizárólag a témának, de idevágó játékfilmeket is vetítettek. Az „osztrák Kossuth-adó”, az Ö1 október 16 és 28 között 14 részből álló, nagyon informatív sorozatot sugárzott *Meghiúsult forradalom* címmel. Szintén mozgóképek idézték meg az ötvenes, hatvanas évek Magyarországot – 32 magyar film – a Filmarchiv Austria és a Collegium Hungaricum *Budapest é!* című sorozatában, amelyet a belvárosi Metro mozi-ban láthatott a közönség.

Az írott sajtó is nagy terjedelmet szentelt a magyar forradalom évfordulójának. Minden színvonalasabb napi- és hetilapban (*Der Standard*, *Die Presse*, *Profil*) megjelent legalább egy melléklet a temáról. Több cikk firtatta, mi lett a magyar menekültekből? A számos magyar sikertörténet tanúsága szerint integrációjuk szinte zökkenőmentesen zajlott, amiben persze a személyes kvalitások mellett fontos szerepe volt az éppencsak elkezdődött gazdasági fellendülésnek is.

A Hadtörténeti Múzeum kiállítását kísérő kötet, a Burgenlandi Tartományi Múzeum kiállítás-katalógusa és a *Profil* c. hetilap címlapja